

DOI: 10.48284/Haide2020.9.4

IMMA FARRÉ I VILALTA

Càtedra Màrius Torres
ifarrevilalta@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7057-6537

LLUÍS VIA I JOAN MARAGALL, DE L'APOLOGIA A LA CREACIÓ

Resum:

Durant la primera dècada del segle XX, Lluís Via, director literari del setmanari catalanista *Joventut* i responsable de la branca editorial d'aquesta publicació, va convertir-se en un dels principals defensors de la poesia de Joan Maragall, fent-ne apologia a les pàgines de la revista i amb l'edició de *Les disperses* (1904) a la Biblioteca Joventut, però també, seguint el seu mestratge, es decidí a conrear el gènere poètic en català. Aquest article examina els primers passos literaris de Via, la publicació i la recepció de la poesia de Maragall a la revista i la gènesi i els comentaris crítics i epistolars dels primers reculls de Via: *Esteles* (1907) i *Del cor als llavis* (1910).

Paraules clau: Lluís Via — Joan Maragall — *Joventut* — relacions literàries — poesia modernista

Abstract:

During the first decade of the 20th century, Lluís Via, literary director of the catalanist weekly *Joventut* and responsible for the editorial section of this publication, became one of the main defenders of the Joan Maragall's poetry, speaking in its defence from the pages of the magazine and with the edition of *Les Disperses* (1904) in the Biblioteca Joventut, but also, following his mastery, he decided to cultivate the poetical genre in Catalan. This paper examines Via's first literary steps, the publication and reception of Maragall's poetry in the magazine and the genesis and the critical and epistolary comments of the first Via's compilations: *Esteles* (1907) and *Del cor als llavis* (1910).

Key words: Lluís Via — Joan Maragall — *Joventut* — literary relationships — modernist poetry

Introducció

La relació que Joan Maragall establí amb Lluís Via està íntimament connectada, d'una banda, a la tasca d'aquest darrer com a director literari del setmanari catalanista *Joventut* (1900-1906) en el qual a partir de la mort de Jacint Verdaguer el poeta de Sant Gervasi ocupà el primer rengle de les preferències del grup; i, d'una altra, a la seva directa intervenció com a responsable literari de la Biblioteca Joventut (1901-1914), que s'inaugurà amb la traducció conjunta de Joan Maragall i Antoni Ribera del volum *Ton i Guida (Hänsel und Gretel)* de Wette i Humperdinck (1901), i s'encarregà de l'edició del tercer recull poètic de Maragall, *Les disperses* (1904).

Una bona mostra de l'afecte del poeta per l'antic director de *Joventut* és el reconeixement públic estampat al número extraordinari del 15 d'agost de 1907 de *Gent Nova* de Badalona, amb motiu de la Festa

del Jocs Florals d'aquella ciutat, la presidència dels quals havia recaigut en Via. Aquell setmanari tenia la intenció de publicar-hi el seu retrat; per això Carme Karr, en nom d'aquella revista i sabedora de la fonda admiració que l'homenatjat sentia per Maragall, li adreçava una carta a Caldetes el 1r d'agost en què li sol·licitava la seva col·laboració:

[...] voldria vostè que tant coneix l'amic, el prosista, el poeta, l'home de cor, enjoiar dit número extraordinari amb unes línies parlant d'ell, per anar sota el seu retrat? Quina mercè i quin honor ens faria! Quina alegria fonda donaria al pobre Via tan sol, tan malalt, tan trist sempre! Quin motiu més d'afecció envers vostè de part d'ell qui ja tant el considera! (Carta a Maragall, 1r d'agost 1907)

La resposta de Maragall va ser immediata; no solament li responia l'endemà acceptant l'encàrrec, sinó que també li adjuntava el text:

Amiga i senyora: Jo no haig de negar-li mai res que vostè em demani i jo puga fer; però si em demana per en Via gairebé diré que encara que no ho pogués fer ho faria. O almenys ho provaria com he fet ara escrivint les adjuntes fulletes entre el traüt dels preparatius per a anar-me'n demà a Olot (casa Domènech) on me tindrà, com per tot, a la seva disposició fins a fi de mes probablement.

No sé doncs si lo que li adjunto és digne del nostre amic: vostè ho judicarà mellor i li prego que obri amb absoluta llibertat i sense el més petit compromís d'inserció. (Carta a Karr, 2 d'agost de 1907)

Joan Maragall centrà la seva semblança en la valuosa tasca que de manera anònima i efectiva va dur a terme Via al capdavant de la revista *Juventut*, la qual només feia set mesos que havia deixat de publicar-se. El defineix com a persona somniadora, treballadora, amorosa, humil i pròdiga, en tant que identifica la transcendència del setmanari a la del mateix Via, i, consegüentment, considera que ell ha deixat de manera soterrada la seva empremta en la societat catalana i, en particular, en aquells que, com Maragall, hi col·laboraren:

Parlo principalment per vosaltres que formàreu la vostra joventut en la lectura d'aquelles planes encapsades amb aquest nom tant poderós. Allí molts hi posàrem de nosaltres, però en Via hi era tant que jo crec que fins lo nostre era d'ell d'alguna manera; perquè al pensar un que escrivia per *Juventut* semblava que l'ànima d'en Via se li aboqués damunt la taula i el dictés. Oh! Quan entendrem la grandesa de l'obra sense nom? («Lluís Via»)¹

1 «Lo que li devem tots an en Lluís Via no ho sabem; perquè ell –més gran que els reis – ha donat molt or propi sense el seu encuny. Mes també benaurat ell que coneixerà més la glòria que la fama, perquè el seu esperit viu ja en l'esperit de molts que no ho saben, i l'estimen sense coneixe'l, i tenen d'ell encara molt més de lo que es pensen» («Lluís Via»). El mateix Via s'hi referirà l'any 1923, en el seu discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres: «Mancat de preparació, norma i disciplina, no faig més que dir o cantar impressions, i fins crec que les més intenses han estat en mi les més mudes. Els meus apostolats han sigut íntims. Si res n'ha transcendit, no ha estat d'una manera directa, sinó a través d'altres esperits, que en comunicació amb el meu, ja per analogia, ja per contrast, pogueren millorar lo que jo sentia i llançar-ho al públic durant els temps ja llunyans en què visqué una revista catalana on s'aplegava totes les efusions fortament patriòtiques, fortament sentimentals, i, a voltes, ben estridents, de la joventut nostra» («De l'emoció» 9-10).

Per això, aplaudeix la iniciativa de posar el modest Lluís Via al capdavant del jurat dels jocs badalonins, atès que constitueix un bell inici de reconeixement dels seus mèrits.

En una carta del dia 12 d'agost, Carme Karr li va agrair amb entusiasme la tramesa de la semblança de Lluís Via, en nom propi i dels badalonins, i, per a correspondre la bona acció, li adjuntà un retrat seu, una fotografia en una carta postal de l'estudi fotogràfic Napoleón, amb la dedicatòria següent: «A Joan Maragall, el Mestre i l'home de cor: una deixeble d'en Lluís Via: grans mercès». I és que, en mots de Karr, a la força Via es degué emocionar en llegir l'escrit de Maragall, atesa la seva situació personal:

En Via l'estima a vostè amb el cor d'un amic i l'esperit d'un artista; jo que ho sé com ningú, puc apreciar la intensa alegria que tindrà.

El nostre amic –que vostè demostra conèixer també, tan a fons– viu molt sol i tan privat de les joies santes com tenim els qui veiem al voltant nostre sers estimats que són carn i vida nostra, que ha d'ésser doblement sensible, a uns actes de simpatia com el de vostè envers ell.

I que justes, i que sinceres són les seves frases!

La gent de Badalona està joiosíssima de l'atenció que vostè els fa, i el seu article ha promogut un ver entusiasme. I jo que tinc per al bon Via una vera afecció d'amiga, de germana, de deixeble, jo que tant li dec com a guaiador de mos primers passos en la literatura catalana, jo que l'he vist patir sol, triste, pobre i malalt, sense una mare, una germana o una muller per aconhortar-lo, jo que sé la vida de penalitats i sacrificis que ha portat sempre aquest pobre amic –qui tal volta té la vida més curta que nosaltres–, jo no trobo paraules amb què remeiar la bondat i delicadesa de vostè. (Carta a Maragall, 12 d'agost de 1907)²

Inicis literaris de Lluís Via

Lluís Via era fill de Vilafranca del Penedès, on va néixer el 1r de novembre de 1870, però de ben petit va ser portat a Barcelona, on es quedarà durant tota la vida. La seva delicada salut va fer que només pogués estudiar el Batxillerat, però aquest fet no el privà, tanmateix, d'aconseguir una cultura extensa i sòlida. Les seves aficions literàries el van dur a la literatura castellana, amb el conreu de poesia i d'obres dramàtiques. Pel que ens consta, els primers poemes els publicà a *La Ilustración Hispano-Americana*, l'any 1891, i entre 1892 i 1897 a *La Ilustración Ibérica*, on s'estrenà també com a traductor d'Àngel Guimerà amb «L'any mil», «Reu de mort», i «Jael».³ Valguí el poema següent, publicat al desembre de 1891, com a mostra d'aquesta poesia primerenca de filiació romàntica:⁴

2 Carme Karr s'estrenà com a escriptora a *Juventut* l'any 1902 i fins al 1906 hi va publicar un conjunt de trenta-tres narracions. L'any 1906, a instàncies de Víctor Català (*Epistolari* I 81-82), Via va prologar el seu primer llibre, *Bolves*, que aparegué a la Biblioteca Popular de L'Avenç, i s'encarregà de l'edició de *Clixés* a la Biblioteca Joventut.

3 En l'edició de la poesia original completa de Lluís Via, que estem elaborant, incorporem aquestes composicions primerenques en llengua castellana.

4 Es publicà per primer cop el desembre de 1891, sense títol, a *La Ilustración Hispano-Americana*, però l'any 1902 la retrobem reproduïda amb el títol de «Risas y lágrimas» a *El Cantábrico*, de Santander i a l'*Heraldo de Zamora*.

Llantos y risas brotan
del pecho enamorado
cual brotan las espumas
del férvido oceano.
La risa es levadura
de gozos insensatos
y del dolor sombrío
es levadura el llanto.
Tormentos formidables
resiste el pecho humano,
y cesan sus furores
y cesa el dolor, cuando
se libra el desposorio
de dos enamorados.
Entonces risa y lágrimas,
rocío inmaculado,
se funden en la aurora
de un sol de amor que es santo,
y pueblan los querubes
con himnos el espacio,
mientras su curso siguen
con majestad los astros.

Els seus primers passos en el camp dramàtic es relacionen també amb Guimerà: l'any 1895 tradueix *Jesús de Natzaret*, obra estrenada al Teatro Novedades el 21 de febrer de l'any anterior, per encàrrec d'un grup d'admiradors del dramaturg català, de la qual es fa una petita edició litogràfica de caràcter privat, i, arran de l'estrena el 24 d'abril de *Les monges de Sant Aimant*, en tradueix uns fragments per al setmanari *Nuevo Mundo* de Madrid.⁵ Després d'aquesta incursió en el teatre en vers guimeranià, publica, en col·laboració amb Oriol Martí, Emili Tintorer i Salvador Vilaregut, *Marta y María o la muerte*

5 Via s'encarrega del comentari del text i, tot seguit, es reproduïxen fragments dels actes primer, tercer i quart; a continuació, la Redacció publica la valoració que Isaac Albéniz fa de la música d'Enric Morera.

de Maceo (1897),⁶ l'adaptació castellana *Antonio y Cleopatra* (1898) de Shakespeare i la traducció de *Cyrano de Bergerac* (1899) de Rostand.⁷

No solament en la seva inclinació primera pel teatre hi influeix l'admiració que sentia per Guimerà, amb el qual va establir una ferma amistat,⁸ sinó que també es deu a la lectura dels seus versos que orienti els seus passos cap al moviment cultural català (Via, «Informacions» 187). El salt a la literatura catalana el fa amb la publicació d'*Impresions y recorts* (1899), aplec de quadres de costums i de paisatges que encapçala amb una dedicatòria a Guimerà.⁹ Amb aquests antecedents arriba a *Juventut* i esdevé el responsable de la direcció literària del setmanari i de l'editorial.

Via, editor i apologista de la poesia maragalliana

La vinculació del grup de *Juventut*, i especialment de Lluís Via, amb Joan Maragall s'intensifica a partir de la mort de Jacint Verdaguer, la figura del qual és defensada i promocionada per la revista des de l'inici del seu funcionament, l'any 1900. Verdaguer acapara l'atenció del setmanari perquè en aquells primers anys del canvi de segle, quan encara ressonen els ecos de la polèmica amb el marquès de Comillas, ocupa de manera indiscutible el podi més alt de la poesia catalana i gaudeix d'una excel·lent acollida entre les classes populars (Farré, «Verdaguer»).

El nom de Maragall, en el moment de l'arrencada del setmanari, apareix en la llista de col·laboradors des del primer número i en la primera de les advertències als lectors, i això respon a la voluntat de reclam de la Redacció, però hi intervindrà només al març amb la traducció del poema de Schiller «Cant de joia», la qual constitueix la seva única aportació literària d'aquell any (Farré, *La revista* 110-113). Per bé que d'ençà de la publicació de *Poesies* havien transcorregut cinc anys, el Maragall que inicia les seves col·laboracions a *Juventut* és el que a partir de 1896 havia intensificat les seves activitats com a traductor, periodista i poeta, fet que l'havia anat convertint en un escriptor de fama i un personatge públic, compromès amb la societat barcelonina i amb el catalanisme.

Malgrat ser Via el director literari de la publicació, en aparèixer *Visions & Cants* a l'octubre, serà Oriol Martí qui s'encarregarà de fer-ne la ressenya encomiàstica («Bibliografia»). Ara bé, aquesta va precedida pel poema «Lo perdurable», de Lluís Via, cosa que ens crida l'atenció per diferents motius: d'una banda, és la primera composició poètica en llengua catalana que publica i serà també l'escollida per a

6 Aquesta obra es publicà sota el pseudònim de Tres Ingenios Ignorados, darrere el qual s'amagaven Lluís Via, Oriol Martí i Emili Tintorer. Via no farà constar mai com a seva aquesta peça en la relació d'obres publicades que clou bona part dels seus llibres.

7 L'adaptació en vers de l'obra de Shakespeare la va fer en col·laboració d'Oriol Martí i Salvador Vilaregut, mentre que Oriol Martí, Emili Tintorer i Lluís Via tingueren cura de la traducció del *Cyrano de Bergerac*. Tots quatre formaran part del nucli inicial del setmanari *Juventut* (Farré, «*Juventut*» 63-74).

8 Josep Pin i Soler (117-118, 234) comenta que Via, en la seva primeríssima joventut, va ser un dels Sant Joan de Guimerà, un dels seus acompanyants i deixebles predilectes.

9 L'any 1898 li fou concedit el segon accèssit dels Jocs Florals amb la narració «Festa major», que es publicà a *La Renaixensa*. *Impresions y recorts* li publica l'editorial d'aquesta revista i està en total sintonia amb la prosa costumista que d'ençà de la seva creació *La Renaixensa* publicava de manera abundant (Cassany 151-152).

la secció d'obertura d'*Esteles* (1907), volum amb què inicià la seva trajectòria com a poeta; d'una altra banda, malgrat aquest exordi a cara descoberta, Via no aprofita gaire la plataforma que dirigeix per a publicar-hi poemes (només ho farà en sis ocasions al llarg dels set anys de vida del setmanari, i a vegades, com veurem, amagat rere el pseudònim de Pau Lliví i Gasés); i, finalment, el poema triat evoca el paper de la poesia com a perpetuadora dels fets històrics i llegendaris del passat medieval, gràcies a la qual els lectors contemporanis poden transportar-se a un món de grans ideals i de gestes espectaculars que no fan sinó representar una vida irreal en què només el joglar (incomprès i menystingut pels poderosos en temps passats) aconsegueix transcendir i ser vist com a veritable Artista –i en l'edició d'*Esteles*, substituirà «Artista» per «Poeta».

Tenint en compte que Via ja coneixia bona part de les composicions de *Visions & Cants*, perquè Maragall les havia anat publicant en diverses revistes, la potència i la vitalitat d'aquest joglar-artista-poeta que remou consciències, genera emocions i presenta episodis del passat llegendari és fàcilment identificable amb la figura del Maragall de les *Visions* que, en la recerca del que anomena «las madres del alma catalana y de su evolución» –tal com expressava en la carta a Felip Pedrell del 9 de gener de 1900 (OC II 922-923)–, hi fixa poèticament algunes de les característiques dels nostres ancestres i presenta tot plegat amb un embolcall fet dels postulats vitalistes en voga en el període del pas al segle XX.

En la ressenya, Martí exposa les seves impressions sobre «El comte Arnau», «La fi d'en Serrallonga» i «La sardana», poemes que considera superiors als de la resta del volum, i proclama la singularitat de Maragall en un panorama bibliogràfic català ple d'una «pluja desfeta de llibres de versos, que amb títols similars d'*Esclats*, *Íntimas*, *Impresions*, *Notas*, *Divagacions*, etc., enclouen els esbarjos poètics de molts que no saben més que versificar, i això si en saben», i amb uns Jocs Florals amb composicions que no estan a l'altura del títol de mestres, «perquè una flor no fa estiu, ni una flor natural fa un poeta, i garbellant garbellant, resulta que són molt pocs els poetes verament dignes d'ésser anomenats mestres en gaia ciència» («Bibliografia» 604).¹⁰

En aquesta mateixa línia es manifesta Via arran de la publicació a mitjan desembre del volum dels Jocs Florals d'aquell any («Parlem»). En aquest article, per primer cop el director de *Joventut* expressa les seves reserves sobre el funcionament de la institució i la justícia dels premis que s'hi concedeixen –recordem que el grup de *Joventut* es mantingué sempre força crític amb el funcionament dels Jocs Florals i prengué part activa en la seva renovació (Farré, *La revista* 57-78)–, però també posa al descobert quina és la seva orientació estètica: es declara no partidari de determinades formes poètiques que encotillen els fruits de la inspiració dels autors, com és el cas dels sonets premiats de Guillem Tell i Lafont,¹¹ i del barroquisme formal d'algunes composicions premiades. Es plany que el consistori no

10 Martí surt en defensa del poeta davant d'aquells que l'acusen d'extravagància i de voluntat de singularitzar-se amb la descurança en la forma. Tot i considerar-ho el seu únic defecte, ho justifica pel seu afany de mantenir l'espontaneïtat dels seus versos: «Lo que hi ha és que, amb nerviositat d'artista, vol fixar de pressa la imatge concebuda amb por de que s'esvaeixi, i tem marcir sa frescor retocant aquelles línies incorrectes però vigoroses, tirades en un moment d'inspiració. Sos pensaments més delicats, sos sentiments més íntims, les imatges objectives que percebeix, vol reflectar-los embellits a través de son temperament artístic sense disfressar-los; amb el temor de que perdin sa puresa al donar-los-hi més relleu, prefereix deixar-los bo i confosos i incorrectes, ans que desnaturalisar-los» («Bibliografia» 606).

11 «Als antics els hi anava bé aqueixa forma que alguns han volgut consagrar com a clàssica: avui, entre nosaltres, sembla que sols puguin cultivar-la amb devoció aquells refinats que s'avenen, millor que amb l'art, amb l'artifici» (Via, «Parlem» 690).

atorgui premis a composicions sinceres, com les *Cançons d'Apeles Mestres*¹² que es van quedar sense la Flor Natural, i que els bons poetes no hi concorrin:

En l'espontània delicadesa dels pensaments, en la tendresa de la expressió i en la seguretat dels versos, s'hi troba de seguida el veritable poeta. [...]

Migrada resulta, doncs, la collita que ens donen els Jocs Florals de 1900, i és sensible que tan cabdal festa no hagi atret, a les darreries del segle, els grans artistes del llenguatge català. Podia haver sigut una manifestació brillant; però lluny d'això, com a coronament d'una tasca tan meritòriament iniciada el 1859, ens trobem a fi de segle amb uns Jocs Florals esquifits, on se premien las pretensions d'alguns infatuats, tant o més que les realitats florides dels sincers, lo que pot donar lloc a que las nul·litats s'ensuperbeixin i, creient-se amos de la festa, l'estrassin convertint-la en un de tants certàmens cursis com se fan per tots indrets, als que hi concorren no els amants del art, sinó els infeliços captaires de premis. (690-691)

Per a Via, l'art «és en si una religió, de la que els mantenedors ne són sacerdots» i la poesia, «la veu de l'esperit, i per tant és lliure, condició indispensable per a que sia sincera i honrada» (691).

A partir de 1901, Joan Maragall serà un dels convidats a col·laborar en el número extraordinari de Cap d'Any, i l'únic poeta que hi correspondrà amb poemes propis i traduccions fins a 1905. El primer, publicat el 3 de gener, té un caràcter doblement extraordinari, ja que en ell no solament es dona la benvinguda a l'any nou, sinó també al segle XX, i s'hi publica a mitja pàgina i amb un dibuix d'Antoni Solé l'«Oració a Santa Llúcia», poema amb data del 13 de desembre anterior i que incorporarà al volum de *Les disperses*. En els quatre números de Cap d'Any següents hi col·laborarà amb «Els ametllers», «Pirenenca» (ambdós poemes il·lustrats per Joan Brull), «Els tres arcàngels» de Goethe (amb una capçalera d'Apeles Mestres) i, sense il·lustració, «La sirena. Fragment».

La tasca editorial de la Biblioteca Joventut s'inicia amb el repartiment en paral·lel dels fulletons d'*Aires del Montseny*, de Verdaguer, i de *Quan ens despertarem d'entre els morts*, d'Ibsen, des del 10 de gener al 1r d'agost; tanmateix, el primer volum serà la traducció, no pas literària, sinó adaptada a la música, de *Ton i Guida (Hänsel und Gretel)*, a cura de Joan Maragall i Antoni Ribera, amb la coberta il·lustrada per Adrià Gual (Farré, «Joan Maragall» 85-97). La imminent estrena d'aquesta obra d'Adelaide Wette i Engelbert Humperdinck al Liceu va precipitar-ne la publicació,¹³ la qual oferia al públic la comprensió d'aquest text original alemany i alhora constituïa un bon model a seguir si es volia crear un teatre líric en català i de qualitat: no s'ha de perdre de vista que en paral·lel acabaven d'arrencar al Tívoli, les primeres representacions del Teatre Líric Català, amb els promotors del qual el setmanari mantindrà una dura

12 És ben coneguda l'estreta amistat que va unir Lluís Via amb Apeles Mestres fins a la mort d'aquest, l'any 1936; tanmateix, atesa la formalitat amb què Via el tracta en la correspondència dipositada a l'Arxiu Històric de Barcelona, podem afirmar que l'any 1900 la seva relació se cenyia a qüestions literàries i artístiques directament relacionades amb les seves col·laboracions a la revista.

13 No s'inserí a *Joventut* cap anunci d'aquesta edició en els números precedents. A més, Ribera així ho comenta a Maragall: «L'edició del Hänsel també m'ha agradat i sols sento que l'hagin fet tan precipitadament puix la meua intenció era publicar-la junt amb el[s] motius que tinc en planta, pro què fer-hi, ara ja no té remei» (carta a Maragall, 20 de febrer de 1901).

polèmica (Farré, «La crítica teatral» 63-65). En ajuntar els noms de Maragall, Ribera i Gual, exponents de la modernitat poètica, musical, dramàtica i artística catalanes, el grup de *Juventut* seguia fil per randa els propòsits de modernitat formulats en el «Prospecte pera 1901»¹⁴ i alhora promocionava l'òpera alemanya vinculada a Wagner, seguint la línia defensada per Joaquim Pena en la secció musical. Com que Ribera era a Alemanya, a la força devia recaure en Maragall i en Via la preparació per a la impremta del volum, de la qual, malauradament, no ens han pervingut testimonis epistolars.

Per contra, sí que ens consta com planeja la seva ombra en els primers passos de qui esdevindrà la gran aposta narrativa de *Juventut*, Víctor Català. Tal com recorda Via en el pròleg a la cinquena edició de *Solitud* (1946), a primers d'any, després de la publicació del número extraordinari «Cap de Sigle», se'ls havia acumulat un grapat d'originals i d'entre els llibres que esperaven una crítica hi havia *Lo cant dels mesos* d'un desconegut Víctor Català, però ningú s'atrevia a fer-ne el comentari. Es va escaure que Maragall, en una de les seves visites a la redacció, va comentar a Via que dubtava d'ocupar-se'n a les pàgines del *Diario de Barcelona*, fet que probablement va fer decidir el director a liquidar la qüestió personalment així: «Aplec de dotze poesies, corresponents a cada un dels mesos de l'any, recomanables si no es notés massa en l'autor la influència d'algun altre poeta reputat i moderníssim. // Forma un elegant tomet imprès a *L'Avenç*» («Llibres rebuts [a]»). Poc es devia pensar, passades un parell de setmanes, que Maragall es decidís finalment a parlar-ne el 31 de gener de 1901 («Poesia catalana») i que, a més, el comentari fos tan elogiós, malgrat indicar que en conjunt produïa «una impresión de armónica sensibilidad pagana un poco artificiosa». En positiu, esmentava, d'una banda, l'emoció davant la naturalesa que hi aflorava en bona part dels poemes, i, d'una altra banda, la suposició que rere el nom del desconegut autor hi havia una persona amb prou experiència en el conreu de les lletres:

Y, sin embargo, no se trata seguramente de un principiante, sino de algún reputado autor que ha querido ocultarse ahora, bajo tal pseudónimo, o bien de un poeta que ha aguardado sabiamente la madurez de su inspiración para mostrarse.

En este último caso aplaudimos sinceramente su conciencia artística que debiera ser imitada por tantos, que en vez de tomar el arte en serio, se apresuran a reunir impresas, por pueril vanidad, obras prematuras y absolutamente impersonales, de cuya publicación han de arrepentirse un día, tanto más cuanto mayor sea la gloria que alcancen con obras de verdadero significado. (OC II 144)

El fet que aquell «altre poeta reputat i moderníssim» hagués publicat aquesta valenta crítica al volum de Víctor Català va ocasionar que en rebre al març el poema «L'oca blanca», amb la dedicatòria «Al gran poeta català J. Maragall», es produís un cisma en el cos de la redacció de *Juventut*, ja que el codi «bèl·lic-literari» de la revista, en mots de Via, impedia publicar cap treball que no vingués signat o avalat per una persona coneguda. Ara bé, els versos de Català li plaïen i veia en l'actitud de Maragall suara esmentada una lliçó i, en certa manera, un aval de qualitat de l'enigmàtic autor. També serveix per entendre que *Juventut* publiqués més endavant quatre poemes de l'escriptora que duen el subtítol de «Cant dels mesos», un per a cada estació de l'any, i que intenti purgar el «pecat» comès encarregant-se de

14 S'hi promovia la publicació «d'obres escollides entre las millors dels primers autors de nostra terra, i de traduccions fetes expressament per a *Juventut* de les més modernes produccions estrangeres, triant entre aquestes les que per son valor artístic, sa profunditat filosòfica i sa transcendència social marquen un estat de cultura i un grau de progrés dignes d'ésser estudiats i gaudits pel nostre poble» (Redacció, «Prospecte pera 1901» 3).

la ressenya del següent volum de l'autora, *4 Monòlechs* («Llibres rebuts [c]»). En aquesta se n'excusa manifestant que abans d'emetre un judici sobre l'autor esperava conèixer-ne altres treballs, i s'hi refereix amb els termes següents:

En *Lo cant dels mesos*, cristallisa en belles i suggestives estrofes ses abstraccions més pures, sos sentiments més delicats. En «L'oca blanca», que vegé la llum en aquestes planes, fa més subtil encara sa poesia, mostrant-se somiador clarivident dels bells misteris per ell adorables, amb un encís que recorda Maeterlinck, com també als moderns *miniaturistes* francesos, als que no iguala en traça, però guanya en espontaneïtat, a més de que en Víctor Català no se'ns ha aparegut per ara enervant, o malaltís, i sembla ésser dels que avorreixen, en art, la paraula *refinement*; això sens perjudici de sa cultura artística, que ens sembla bastant sòlida. («Llibres rebuts [c]» 342)

Amb aquests antecedents, observats en part sota el filtre de l'opinió del Mestre, i amb la impressió que li causen uns monòlegs en vers en què percep l'empremta artística de Guimerà, en té prou Via per a atorgar al desconegut Víctor Català la màxima solvència literària:

Al costat d'aquests versos remarcables per l'espontaneïtat i robustesa de sa factura, se'n troben altres més descuidats, i fins algun que podria fer suposar pobresa de medis, mal gust o carrincloneria en un altre autor que no tingués provat, com el senyor Català, son nervi poètic i son domini de la forma. («Llibres rebuts» [c] 342)

Per acabar de rematar la qüestió, Via estampa a les pàgines del setmanari un joc de dedicatòries entre Maragall i Català: el primer corresponent a l'autora de «L'oca blanca» amb «Vistes al mar» i la segona tornant-s'hi amb un poema homònim, que duia el subtítol de «Glosa». En definitiva, la intervenció de Maragall a favor de la poesia de Català ve a ser el tret de sortida d'una col·lecció d'una trentena de col·laboracions a *Juventut*, que arriba al punt de major glòria amb la publicació de *Solitud* (1905), i d'una fecunda i interessant relació epistolar triangular.¹⁵

Les divergències de Maragall i Via es palesen el 31 de gener de 1901 ja que, en el mateix article en què el primer s'havia pronunciat sobre Víctor Català, ara aplaudeix la ingenuïtat i la naturalitat que traspuen els versos del volum *Coses meves*, de Ramon Suriñach i Senties, un jove poeta a qui recomana no abandonar aquestes qualitats en pro d'una poesia més artificiosa i, consegüentment, més allunyada de la veritat i de la vida.¹⁶ A Maragall li plauen versos en què el poeta s'expressa amb l'espontaneïtat

15 Glòria Casals ha comentat aquest intercanvi de dedicatòries i la transcendència del fet (Maragall, *Poesia* 609-615). Pel que fa a la correspondència entre Via i l'escriptora, s'han conservat cent quaranta-una cartes, entre el 16 de novembre de 1901 i el 8 de febrer de 1938 (Català, *Epistolari* I 25-123 i *Epistolari* II 521-550; Farré, «*Juventut*» 2453-2455); i entre aquesta i Maragall, quaranta-vuit, des del 16 de novembre de 1902 al febrer de 1911 (Català, *Obres completes* 1784-1809; OC I 938-954; Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca.1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. d'1-5-1 a 1-5-25).

16 «[...] descartando lo que él mismo tiene de común con otros poetas incipientes (falta de individualidad propia; imitación difusa de autores favoritos, etc.), encontramos esparcidas acá y allá en su librito algunas notas de ingenuidad de adolescente y casi de niño, que es precisamente (aunque a primera vista parezca extraño) lo que más se encuentra a faltar en las obras de los principiantes, propensos siempre a afectar la firmeza de tono de sus modelos más admirados; para lo cual necesitan (claro está) ahuecar la voz... Y el sentimiento, que es lo peor» (OC II 145).

d'un adolescent: «"Explica'm el teu somni | perquè he vist que dormies somrient. | A mi m'has somniat? Ho dius de veres? | Déu meu, que estic content!" // Es esta una exclamación de niño enamorado que hace sonreír con agrado, porque es lo que debe ser». Per contra, Via es mostra més exigent a l'hora d'expressar la sensació que li ha causat aquest llibre: li recrimina que la forma no s'adeqüi al fons, que faci passar per ingenu uns versos que titlla d'«efeminats» i que amb el poc escaient ús del diminutiu alguns poemes facin l'efecte d'una falsa modèstia. Creu que Suriñach té aptituds per a la poesia íntima; tanmateix, el seu estil no li fa pas la mateixa gràcia que a Maragall:

El mal és que moltes de ses poesies les comenci com un home i les acabi com un nen. El sentiment en elles, més que créixer en intensitat s'afemina; i això, que a l'edat del autor és disculpable, i fins contribueix a fer-lo simpàtic a alguns, no l'hi podem alabar nosaltres, doncs fora atiar-lo a que degenerés en lo carrinçó, que tan en doina fa anar els que tenen propensió a compondre versos. (Via, «Llibres rebuts [b] 100)

Les claus d'aquestes discrepàncies ens les dona el mateix Via, amb la distància dels anys, en la semblança del poeta de Sant Gervasi que encapçala el quadern de *Lectura Popular* dedicat a l'obra en prosa:

Un veritable revolucionari no ho era, En Maragall. Era estrictament un sincer, que s'atenia a l'emoció pura dels fets i de les paraules, condemnant tot allò que no procedia directament d'aquesta emoció i, per tant, constituïa a sos ulls un artifici groller. Emperò era respectuós, potser massa, davant de tot lo que conceptuava fill d'un talent privilegiat o d'una intenció noble. I d'això últim ne tenim la experiència en l'abundor de pròlegs que posà a llibres d'autors novells, molts dels quals no respongueren posteriorment a la fe que en ells havia posat el generós prologuista.

Després de la col·laboració de Maragall en el número de Cap d'Any de 1902, haurem d'esperar al següent any per veure estampades en les pàgines de *Juventut* una altra de les seves col·laboracions poètiques. Mentrestant, la Redacció de *Juventut* focalitza la seva atenció en Verdaguer fins al moment del seu traspàs. Al juliol, Via publicarà dos textos que ens il·lustren, d'una banda, sobre la seva concepció de l'art i de l'artista i, de l'altra, el seu balanç de l'evolució de la poesia catalana durant la Regència, en la qual Maragall ocupa el primer lloc en la renovació contemporània. Així, a «Artistas y sectaris. La tēsis en l'obra d'art», defensa l'art per l'art per sobre de l'art-tesi: considera que l'artista és un vident, és aquell que amb veritat i senzillesa sap traduir en la seva obra l'esperit de la seva època, i l'emoció i el sentiment tenen un paper fonamental en la poesia íntima dominant:

L'art és sentiment i és visió. Així, doncs, quan nostre esperit, cansat de las convencions socials, sent la set de la veritat i aparta els ulls de teories sociològiques, de declamacions, de petites lluites per ideals diversos o quimeres, [...] quan nostre esperit, diem, sent recança de tot això, què fora de nosaltres si la Natura, sempre immutable, sempre nova, sempre gran, no ens fes trobar bella la vida? Què fora de nosaltres sense el sentiment d'ella, o sense la influència d'un verdader artista que fins reflexant, si es vol, aital medi ple de convencions, no ens elevés per damunt d'aquestes (que tal és el secret del art), i alhora no ens fes sentir ben pur, ben intens el goig de viure? [...]

Sols és gran la Naturalesa; i l'espontaneïtat i intensitat del sentiment creador, lo humà d'aquest sentiment, és lo que, sobretot, fa transcendents las idees de l'artista. I si l'art, com diu Zola, no és altra cosa que la realitat a través d'un temperament, certs estem que lo demás no és essencial a l'obra artística. («Artistas» 427-429)

El director de *Joventut* s'inscriu de ple en l'orientació de la poesia de la natura o de l'harmonia còsmica, omnipresent en el setmanari, la qual, com indica Castellanos (*Antologia* 35-36), parteix del naturalisme i s'explica, d'una banda, per la influència del vitalisme i de les teories preraphaelites de Ruskin i, de l'altra, per l'emmirationament en el referent poeticomusical de Clavé i, de manera més pròxima, en les obres i el mestratge de Mestres i de Maragall (Farré, *La revista* 141-164). A més, no ens pot passar per alt que aquestes paraules de Via s'estampen mentre el fulletó reparteix setmanalment la traducció de *Natura* de Ruskin, a cura de Cebrià de Montoliu, de la qual Maragall es farà ressò favorablement en les pàgines del *Diario de Barcelona* en posar-se a la venda el volum, a finals de març de 1903.¹⁷

Pel que fa al segon text de Via d'aquell juliol, el publica la revista mensual madrilenya *Nuestro tiempo*, en forma de llarga nota a peu de pàgina de l'estudi de Rafael Altamira sobre la poesia en llengua castellana en els darrers setze anys i escaig de Regència («Poesía» 29-30). La Redacció justifica aquesta inserció per la importància literària de la poesia catalana en aquest període i per la seva transcendència política, i presenta Via com a «distinguidísimo literato catalán [...], director del semanario *Joventut* y uno de los hombres jóvenes de mayores méritos en el movimiento intelectual de Cataluña». Per començar, Via es remunta al període del 59 al 90 del segle XIX, una època esplendorosa durant la qual, sota l'impuls dels Jocs Florals, sorgiren Verdaguer, Guimerà i Mestres; tanmateix, exposa com aquesta plataforma literària es troba en declivi i afirma que no són un reflex de la moderna poesia de qualitat. Només en salva, dels noranta ençà, Maragall, que hi acudí amb «La sardana», una composició que donà aire fresc al certamen, aportant-hi una nota moderna i esperançadora, la qual «por su originalidad y por el atrevimiento de su estructura revelaba a un artista personalísimo», que sorgia, trencant motllos, «como apóstol de una poesía original, sana y redentora». Maragall li serveix d'exemple per a palesar que els Jocs Florals ja no donen la mesura de la qualitat de la poesia catalana, ja que els pocs artistes veritables prefereixen donar a conèixer les seves poesies en llibres editats pel seu compte. Seguint la seva inclinació estètica per la poesia de la natura, Via destaca del corpus maragallià editat les «Pirenenques», els «Goigs a la Verge de Núria» i «La Vaca cega»,¹⁸ i proclama que, a parer seu, Maragall es presenta d'entre els joves com un autèntic poeta sincer:

No será un gran poeta, pero sí un poeta sincero. Otros antes que él habían querido elevarse a alturas que para Maragall parecen inaccesibles; otros habían demostrado más grande inspiración, mayor fecundidad y hasta más riqueza y perfección de estilo. No se encuentran en Maragall atildamientos académicos, ni, por otra parte, hay en sus versos tanto vuelo como en las rozagantes estrofas de Guimerà, a quien no obstante se parece en ocasiones, siempre dentro de su modo de ser, por la concisión y energía de las frases. Maragall es sugestivo

17 El 19 de febrer es va acabar el repartiment del fulletó i es posava a la venda, en volum a part, amb el subtítol «Aplech d'estudis y descripciones de sas bellasas». Maragall publicà, al Brusi, els dies 26 de març i 2 d'abril, l'article «Ruskin en catalán» (OC II 213-216).

18 Amb «Pirenenques», Via es vol referir al primer dels poemes de la secció homònima de *Poesies* (1895), la qual és integrada per «A dalt del Pirineu...», «La vaca cega» i «Goigs a la Verge de Núria».

porque es sincero. Por eso es reducida su obra poética, que en sustancia limitaríamos a cinco o seis composiciones admirables.¹⁹

Amb aquest reconeixement públic, Via no va esperar gaire per a emparaular amb Maragall la publicació d'un nou llibre de versos per a la Biblioteca Joventut, rere un volum de proses de Joaquim Ruyra –a les cartes del 25 d'octubre i del novembre de 1902 i a la del 14 de juliol de 1903 així li ho fa saber a Víctor Català, tot tirant l'ham, amb èxit, perquè aquesta es decideixi a publicar-hi després (Català, *Epistolari I* 27-31). El primer anunci de les novetats per al 1903, amb els noms de Ruyra, Maragall i Víctor Català en l'apartat d'obres originals catalanes, es va publicar l'11 de desembre, i el fulletó de Joaquim Ruyra arrencà el 15 de gener. La previsió de Via era d'iniciar el repartiment de *Les disperses* cap al juliol i d'acabar-lo entre octubre i novembre. Tanmateix, la publicació de *Marines i boscatges* de Ruyra es va allargar més del compte per la inclusió, tancant el volum, de la novel·la breu «Jacobé» i fins al 17 de desembre no en va aparèixer el primer plec.

Mentre *Les disperses* esperen el moment de repartir-se, Maragall publica a *Joventut* els poemes «Pirenca» en el número extraordinari de Cap d'Any, que incorporà al nou volum, i «La nostra bandera», en el suplement *La bandera*, amb què es commemorava l'acte solemne de lliurament de la bandera de la Unió Catalanista que havia de tenir lloc a Poblet, el 1r de juny.²⁰ Al seu torn, *Joventut* es va fer ressò del gran esdeveniment d'aquella tardor: el discurs presidencial de Maragall, l'«Elogi de la paraula», a l'Ateneu Barcelonès, en la sessió inaugural del curs 1903-1904. Via no el va poder sentir, tanmateix això no va ser impediment perquè s'ocupés de comentar-lo, ja que el va poder llegir, amb tota probabilitat, a *La Renaixença*. El dia 20 felicita Maragall breument per carta dient-li que l'ha llegit «amb fondo entusiasmo, com si hi veiés consagrada tota l'obra poètica de vostè»,²¹ i al cap de dos dies, per bé que no signa la nota, retrobem en l'estil el devot Via, el qual eleva la seva poètica als altars de la puresa i de la modernitat:

En Maragall se mostrà en son discurs lo que sempre hem cregut que era: un gran sincer; i, si no teméssim incórrer en fraseologies artificioses, diríem també un gran modern; doncs ses teories són les dels nous artistes que han comprès la necessitat de *simplificar* per a fer art veritable; són també les dels esperits purs, profundament sensitius, que venen a iniciar la revolució anorreadora de la carcassa d'artificial progrés de què ve revestida una societat que, per a disfressar-ho tot, fins ha disfressat el verb, que enclou el sentiment de veritat suprema. El retorn a la naturalesa per medi de la paraula viva, pura, despullada de tot artifici: heus aquí lo que en sa oració proposa en Maragall; heus aquí també tota la seva obra poètica; heus aquí l'anhel

19 A part de Maragall, esmenta altres poetes, entre els quals es troba Víctor Català, a qui dedica força espai atès que la considera una de les promeses de la poesia catalana, i desitja que, sense renunciar al mestratge de Verdaguer i de Guimerà, els poetes joves aconseguixin fer retornar la poesia catalana a la qualitat de les principals composicions poètiques d'aquests pilars de la Renaixença.

20 El suplement es va publicar amb el núm. 172, del 28 de maig 1903. Quant al poema, tal com va ocórrer l'any 1896 amb «El cant de la senyera», Lluís Millet el va musicar expressament per a l'ocasió; l'Orfeó Català l'estrenà a l'acte de Poblet i fins i tot la partitura va aparèixer el dia 2 de juny a la premsa (Farré, «*Joventut*» 143-148).

21 La correspondència conservada entre Lluís Via i Joan Maragall, un conjunt de catorze cartes, s'inicia el 28 de juliol de 1903 i acaba amb una postal del 12 d'agost de 1911: dotze escrites per Via i dues per Maragall, i bona part tracta assumptes referents a l'edició de *Les disperses*. Les dotze cartes de Lluís Via es conserven a l'AJM i estan digitalitzades, mentre que les dues que Maragall li adreça, del 10 de juny de 1907 i del 25 de novembre de 1910, són dipositades a la Biblioteca de Catalunya (Ms. 2218, núm. 242 i 245).

dels esperits elevats, enemics d'enfarfecs aparatosos i de convencions mesquines, enamorats sincers de lo purament bell i gran; heus aquí l'home en ses dugues manifestacions més hermoses: com a creient i com a poeta. Aixís un s'imagina l'home pur, l'home primer, i aixís també un s'imagina els artistes verament grans de la humanitat. (Redacció, «Novas»)

El següent reconeixement públic de Via el trobem en l'extens pròleg de *Les disperses*,²² que els lectors de *Joventut* van poder llegir fragmentàriament entre el 31 de març i el 21 d'abril en els quatre plecs en què es repartí en el fulletó, i la resta d'interessats, tot de cop a partir del 22 de maig, data en què el llibre quedava a la venda.²³ Via l'estructura en tres parts diferenciades. En primer lloc, situa la seva obra dins el panorama literari català i, per a això, pren com a base la nota publicada al juliol de 1902 a *Nuestro Tiempo*, en què presentava Maragall, amb «La sardana», en el si dels Jocs Florals, com el renovador de la poesia, ben allunyat de les versificacions ampul·loses pròpies dels poetes floralescos. Via es manifesta amb més contundència ara, a l'hora de considerar el certamen una relíquia del passat que no atreu els bons poetes:

És que els Jocs Florals ja no són, per més que aixís se'ls consideri, una institució viva. Els estimem, com s'estimen les nobles antigalles; els venerem per sa alta significació i pel bé que han fet; els celebrem, però sols un cop a l'any; perquè si n'abuséssim, devindríem poc sincers i els faríem indignes d'hostatjar la Bellesa, que és la sinceritat mateixa. Aquesta la sentim tal com és, il·limitada, i trobem absurd, si bé ho mirem, que hi pugui haver tractats de poètica i que un poeta hagi d'*aprendre* de fer versos tallant-los amb patró. («Pròleg» XII)

En segon lloc, i amb la voluntat de donar «una impressió ingènua més que no pas una crítica erudita», repassa cronològicament la bibliografia poètica maragalliana i reproduïx fragments de les poesies que més l'han colpit, com ara les de la secció «Pirenenques» de *Poesies* (1895): «La vaca cega» i «Goigs a la Verge de Núria»; i les de *Visions & Cants* (1900): «El comte Arnau», «La fi d'en Serrallonga» i «La sardana».²⁴ Quant a *Les disperses*, fa un esment especial a «Les roses franques», «L'ametller», «Soleiada», «Diades d'amor» i «Oració a Santa Llúcia». I, en tercer lloc, sintetitza les principals qualitats de la poesia maraga-

22 Glòria Casals, a partir de la correspondència i l'adreça «Als amics de *Joventut*» que precedeix les poesies, reconstrueix la gènesi del volum i l'índex primer que, per negligència de la impremta, no es va poder seguir (Maragall, *Poesia* 405-416).

23 A les vigílies de publicar-ne el primer plec, el trameté al poeta juntament amb una carta en què es justificava de la manera següent: «Fent de crític, que és feina ingrata sobretot per a qui no en sap, però fent també d'apologista de vostè, que això ja és més agradós per a un sincer admirador dels seus escrits com soc jo, he escrit aquest pròleg. I ara dispensi'm si aixís he pretengut honrar la seva obra poètica, perquè, des del moment que el llibre és de vostè, jo em considero més que honrat havent-li pogut posar quatre ratlles meves» (carta a Maragall, 29 de març de 1904).

24 Considera que el títol del volum és ben escaient a la seva naturalesa poètica: «En efecte: en Maragall no té lo que en diem grans concepcions; més que crear, somnia, evoca, canta. És una poesia ingènua, sense cap llei d'artifici. No *compon*, no fa més que *veure* intensament, despert o en somnis, i cantar lo que ha vist i l'ha impressionat» (Via, «Pròleg» XIX).

lliana que es desprenen de l'anterior itinerari;²⁵ no amaga el que reconeix que tal vegada és el seu únic defecte: no ser prou curós en les traduccions de Goethe, en aquelles composicions de to més pompós i acadèmic; i reproduïx fragments de l'«Elogi de la paraula», per tal d'arrodonir la seva presentació de l'escriptor i el poeta. La sinceritat i la senzillesa en majúscules, màximes virtuts de Maragall que emanen també de la paraula viva, esdevenen el postulat poètic que el prologuista reclama en les produccions dels joves moderns:

En Maragall és un revolucionari dintre l'actual renaixement català. Als escollits els hi ha fet un gran bé; no aixís als inútils, petulants i inconscients que han pretengut imitar-lo; però tant se val, perquè ni aquests eren dels cridats, ni de cap manera haurien fet cap revolució, ni res de profit en l'idioma ni en la poesia.

Gran sort per als joves, gran sort per als *moderns* si comprenem que per a fer art veritable cal *simplificar*, lliurar-nos d'influències i ressabis, mostrar-nos nosaltres mateixos en la plenitud del nostre sentir senzill. Fem-ho aixís, retornem a la naturalesa, i arribarem a entendre'ns amb aquell llenguatge viu i sobri que avui, tarats com estem, ens sembla incoherent: el llenguatge verament humà i també el ver llenguatge dels poetes. («Pròleg» XXXV)

Amb la concessió a Maragall de la Flor Natural als Jocs Florals d'aquell any i el seu consegüent nomenament com a Mestre en Gai Saber arriba l'apoteosi en l'exaltació d'aquesta poètica a les pàgines de *Juventut*, la qual s'esdevé durant aquest mateix mes de maig. El primer número del mes s'obre amb un article de Via adreçat al cos d'adjunts dels Jocs Florals, en què proposa que, a partir d'aquesta darrera i justa proclamació, no s'atorguin més títols de mestre en gai saber, ja que aquesta decisió implicaria no solament la modernització del certamen sinó també el rebuig a la poesia més artificiosa tan combatuda en els seus articles i, així, una aposta per la poesia de la natura i l'espontaneisme maragallà («Quel·com»). En el mateix número, es reserven tres pàgines per a la publicació dels tres premis principals: «Glosa» de Joan Maragall (Flor natural), «Coronas» de Josep Carner (Viola d'or i argent) i «Cisma» de Miquel Ferrà (Englantina d'or). A finals de mes, es publica el *Suplement Cinquantenari del Felibrige*, encapçalat per Maragall amb el poema «Als felibres provençals»,²⁶ una elecció d'allò més escaient per la proximitat del premi als Jocs Florals i perquè la trama amorosa que constitueix l'eix vertebrador del poema, en paraules del mateix poeta, «és una visió d'un reialme pirinenc».²⁷

No s'ha de perdre de vista que, mentre Via s'escarrassa en la defensa de la poesia maragalliana, en paral·lel, el setmanari, de la mà de Jeroni Zanné, Arnau Martínez i Serinyà i Ramon Miquel i Pla-

25 «[...] l'hem seguit en sos arrobaments de visionari sublim i en sos cants populars plens de salut i joia; hem vist que sempre és humà, que mai és depriment; hem apreciat com sent la poesia familiar, i com ses amoroses són de lo més sencer i sanitos que s'ha escrit en català; hem observat que al cantar l'amor subjectivament no el porta mai una passió migrada, sinó que viu l'idil·li hermós de la naturalesa feconda, i menyspreua per xorcs o per falsos aquells drames rancuniosos que sols fereixen els que no senten prou alt o els degenerats; hem vist que tot això ho canta en Maragall amb versos ben seus, no amb versos emmanllevats a qualsevol tractat de poètica: perquè ell sap prou que el vers veritable, aqueixa prodigiosa cristallissació de la bellesa, no el fixen lo que en diem consonants, ni l'allarga o escurça cap regla convencional i artificiosa. És massa gran per a que pugui ajustar-se sempre a unes mateixes mides, és massa senzill per a que les pompes retòriques no el profanin» (Via, «Pròleg» XXVII-XXVIII).

26 Per la correspondència amb Lluís Via sabem que en un primer moment Maragall havia rebut un encàrrec potser més ambiciós del qual es va desdir. La insistència de Via reclamant-li la *firma* es fonamentava en el fet d'haver estat premiat als Jocs Florals (carta a J. Maragall [maig de 1904]).

27 Citem de Glòria Casals, la qual contextualitza el poema i tracta de les vinculacions literàries entre els escriptors catalans i el felibritge en el davantal que el precedeix (Maragall, *Poesia* 640-647).

nas, està promocionant l'estètica arbitrària.²⁸ L'any 1904 les posicions estan ben polaritzades i a partir d'aquest moment la batalla es desplaça també a les pàgines de creació literària, on Martínez i Serinyà pren les regnes de la secció de «Sonets», que havia deixat l'any anterior Riera i Riquer, i hi publica dotze composicions en dues tandes, el 28 d'agost i el 22 de setembre. A l'endemig, el 8 de setembre, i sorprenentment, Via en publica sis («Sonets»)²⁹ Es tracta del segon cop que hi aporta poemes i, en aquesta ocasió, els dedica a Rafael Vallès i Roderich, un col·laborador fictici i jocós, rere el nom del qual s'amagaven indistintament els redactors de *Juventut*. Coneixent la filiació poètica de Via i la seva animadversió pel sonet, l'adreça a aquest col·laborador no pot ser més encertada; a més, temàticament, els poemes tracten sobre la natura i el paisatge, els poetes artificiosos i el sonet. La darrera composició, «Llibertat», ve a ser un contundent al·legat en contra de l'estètica arbitrària des del cor de la secció que l'aixopluga i potencia:

Els freds preceptes mètrics, la rima, la mesura,
l'artificiós llenguatge de trobadors banals...
Vulgau, amor, lliurar-me'n, d'eixa immoral tortura
de cloure en migrats motllos belleses eternals.

Oïu-la, l'harmonia sublim de la natura:
tota ella és convergència de ritmes desiguals.
Podré amb compàs i escaire tallar la pedra dura:
jamai l'urna que tanqui l'amor i els ideals.

Me plauen les estrofes d'inculta melodia
fent desiguals volades pel cel de la poesia
com aus que a l'atzar solquen els horissos llunyanos:

com lliures esbufeguen de l'huracà les ratxes,
com lliures se desgranen las ones de la platjes,
que per això són belles i per això són grans.

A partir d'aquest moment, Via s'inhibirà en els seus comentaris a favor de l'estètica maragalliana i, alhora, les col·laboracions de Maragall seran escadusseres: es redueixen a la publicació de dos poemes

28 Hem analitzat aquesta pugna entre partidaris de l'arbitrarisme i els espontaneistes a Farré («Costa i Llobera») i amb exhaustivitat en l'apartat «Batalla del sonet: qüestionament intern de models poètics» («*Juventut*» 558-601; *La revista* 195-239). Més recentment, Martí Duran s'hi ha referit en contrastar les teories poètiques de Zanné i Maragall («Jeroni Zanné»).

29 Es tracta de «Discreteig», «El cenobi», «Idili dels arbres», «Crepuscle», «Vilafranca» i «Llibertat».

(«La sirena. Fragment» en el número de Cap d'Any de 1905 i «Revêrie» en el darrer número extraordinari amb què s'acomiada la revista) i, enmig de la campanya de promoció d'una innovadora fórmula de jocs florals, patrocinada per un dels mecenes de *Joventut*, Joan Vergés i Barris, el setmanari publica el seu discurs presidencial de «La Festa de la Bellesa» a Palafrugell (Farré, *La revista* 73-75).

La confrontació estètica interna i les tensions en l'àmbit catalanista que es debatien en la revista degueren influir en la decisió de Maragall de no publicar *Enllà* a la Biblioteca Joventut.³⁰ El volum editat per L'Avenç sortí a la venda el 17 de maig de 1906 i va ser Oriol Martí, i no pas el crític literari de *Joventut*, Ramon Miquel i Planas, qui sortí a donar-ne la benvinguda i a destacar-ne la modernitat («Notes bibliogràfiques»)³¹ Martí aportarà un argument nou a favor de Maragall (la vinculació del paisatge amb la pàtria), que Via reprendrà en la seva darrera defensa arran de l'aparició del volum *Poesies catalanes* de Melcior de Palau:

Emperò els qui en l'actual renaixement del verb català cerquem trobar-nos-hi nosaltres mateixos, amb esperit propi i pròpies emocions, i amb llenguatge ben nostre, ben viu i per tant ben català; els qui per a cantar a Grècia i a Roma com els antics les cantaven, en lloc d'imitar an aquests voldríem abans saber com les veiem, com les vivim i com les sentim nosaltres; els que assistim plens de fervor al bell miracle de la renaixença de nostra nacionalitat, que és alhora confirmació i transformació de l'ànima de tot un poble... nosaltres, en fi, deixariem de banda les formes estètiques consagrades, i tot agraint als Costa i Llobera sos bons serveis d'erudició i cultura, trobaríem més poètica, més ferma i viva la forma de Maragall. («Notes bibliogràfiques» 456)

Un cop *Joventut* arriba a la fi, i, amb la recent edició d'*Enllà*, sense perspectives que Maragall torni a confiar l'edició de cap altra obra a la Biblioteca,³² Lluís Via seguirà el seu mestratge des de l'àmbit de la creació literària amb l'inici seriós de la seva trajectòria poètica en català.

30 En una carta del 17 d'octubre de 1905, Via, amb la intenció d'aconseguir de Víctor Català un nou llibre per a la Biblioteca, repetia estratègia amb la narradora i li feia saber que, al costat d'obres ja confirmades d'Enric de Fuentes i d'Adrià Gual, era probable que també n'oferissin una de Maragall (*Epistolari* I 75-76). Més endavant *Joventut* va anunciar la seva futura participació, però sense concretar cap títol (Redacció, «*Joventut* en 1906» 3).

31 Privadament, Via i Martí li havien regraciat per carta l'obsequi d'*Enllà*. Via aprofitarà per atacar els partidaris de l'artifici formal: «A poc de rebut son llibre, va quedar tot llegit. Diu tantes coses bones, amb tanta i tan excelsa poesia! Després de llegir-lo, jo no puc veure altres versos que els seus, perquè en els seus versos la poesia m'hi apareix verge. I compadeixo els qui, de tant rebregar la poesia que és suprema veritat, acaben per fer-nos semblar mentida les més fondes afeccions i per llevar-nos tota fe». Després, destaca per sobre de tot les «Muntanyes» i la secció «L'ànima» i li transmet el seu entusiasme pel nou llibre: «Jo només sé dir-li que la meua admiració pel seu llibre és gran, per lo molt que em fa sentir y aprendre. Sentint és com aprenen millor els febles com jo: emperò febles que es volen fer forts en ses febleses» (carta a J. Maragall, 23 de maig de 1906).

32 Maragall es va vincular amb el grup de *Joventut* com a mediador en les publicacions d'altres autors: per exemple, és el cas del poema «Pregària» de Josep Brossa Roger, publicat el 15 d'octubre de 1903 (carta de Via a J. Maragall, 9 d'octubre de 1903); tres dies més tard, Brossa es queixava a Maragall de les errades que hi havia detectat: «En *Joventut* hi he vist dues errades ben grosses: "trecat" en lloc de *trenat* i "enganyada" per *enganyosa*, de modo que amb la darrera equivocació fins [e]s perd l'assonància» (postal a Maragall, 18 d'octubre de 1903). De manera molt més destacada, sabem que va intervenir directament o indirecta en l'edició a la Biblioteca Joventut de *Romàntics d'ara* (1906) d'Enric de Fuentes i de *Contes d'un filòsof* (1908) de Diego Ruiz, el qual va encapçalar amb un pròleg (Farré, «Maragall, corresponal»).

El salt a la poesia en llengua catalana de la mà de Maragall

Com Josep Pijoan, Joan Maragall i Lluís Millet, entre altres, Lluís Via també va ser un dels estadants de la Figuera, la masia del Pla de la Calma on, en dues ocasions, a l'octubre de 1902 i al maig de 1903, Maragall feu estada i hi va acabar de formular la seva teoria de la paraula viva de l'«Elogi de la paraula».³³ La feble salut de Via l'obligava a deixar Barcelona durant els mesos forts de calor i cercar llocs més sanitosos (Cateura 149-152).³⁴ L'estiu de 1906, després de passar uns dies a Montserrat i al santuari de la Mare de Déu de la Salut, a la Garrotxa, s'instal·là del 21 d'agost al 27 de setembre aproximadament a la Figuera, que gaudia d'un clima sec i menys fred que el de l'anterior indret. Així responia Via a Víctor Català, la qual, segons deduïm, li havia recomanat cuidar-se i reposar de tanta feina com portava a les espatlles amb la direcció de *Juventut*:

Vostè llegeix com en un llibre en mon esperit neguitós; vostè i en Maragall (que també hi veu clar de tan somiador que és o ha sigut a voltes) me donen bons consells i coincideixen a l'apreciar ma malaltia. «Si l'esperit va amunt, el cos ja el seguirà –me diu mon bon amic–, perquè esperit i cos venen a ésser lo mateix, i això no són més que noms». Jo he volgut fer-lo reposar, el meu pobre esperit reclòs en un cos també fadigat, i a l'efecte m'he privat gairebé en absolut de llibres i periòdics. Ni la *Juventut* m'ha sigut enviada, aqueixa *Juventut* que verdaderament, per pròpies o agenes culpes, no ha pogut ésser mai lo que jo desitjava que fos. Mes no tothom li ha volgut tant de bé com jo, en ma vehemència, li volia. (*Epistolari I* 87-88)

Via va aprofitar la seva estada per a escriure versos, com confessa a Maragall en una carta del 10 d'octubre, en la qual li n'adjunta una altra de la nena del mas, Lola Grau, escrita amb uns versos ingenus i sincers que Via no s'està de celebrar.³⁵ La sinceritat i la senzillesa, les dues virtuts que destacava en el seu pròleg de *Les disperses*, són les que també reverencia en aquesta ocasió, tot associant-les al fet d'escriure en català:

Jo, que tinc afició a escriure (a escriure per mi, perquè lo del periòdic no és *lo meu*, sinó *l'obligació* meva), sempre he tingut por de fer versos en català. Els versos catalans me sembla que haurien d'ésser una cosa sagrada. En castellà, catorze o quinze anys enrere, n'havia fets a milers de milers. Els feia amb una gran traça i una gran falsetat. Ahir, quan vostè em preguntava què havia escrit, me venien tentacions de llegir-li lo que mai llegeixo a ningú: els pocs versos catalans que he fet. Després vaig repassar els de la Lola i en vaig desistir. Però qui sap! Potser un dia, a vostè que és tan amable, li demani mitja hora d'atenció.

Aquest pudor a mostrar-se públicament, en allò més íntim, s'havia fet palès a *Juventut*, al maig i al juny d'aquell any, en publicar amb el pseudònim Pau Lliví i Gasés la traducció «Música», de Violette Bouyer

33 No era la primera vegada que Via feia estades al Montseny, ja que l'estiu de 1901 els redactors de *Juventut* van dur-hi mossèn Cinto Verdager d'excursió per tal de celebrar l'aparició d'*Aires del Montseny*.

34 Així ho comentava a Víctor Català en les cartes dels dies 14 de juliol i 4, 19 i 28 d'agost (*Epistolari I* 82-83, 85-88).

35 «Aquí té la carta que ahir vaig rebre de la Lola per vostè. Els he llegit aquests versos que no són bons ni dolents, però són millors, perquè estan plens d'una serenitat i una tendresa que no tenen molts escriptors. Què me'n diu del "rodó com una pinya i petit com un pinyó"? Que ben trobat, que ben vist i que natural!» (carta de Via a J. Maragall, 10 d'octubre 1902). Lola es referia així a Raimon, el desè fill de Maragall, nascut el 24 de setembre (Cateura 179-208).

Karr, i «Conhort». Ara bé, a l'endemà d'aquesta confessió sobre la seva secreta inclinació a escriure versos, surt publicat amb el seu nom «Visió d'estiu», poema amb data de setembre d'aquell mateix any dedicat al seu company de redacció Anton Busquets i Punset, i al desembre, hi torna amb «La meva amor s'ha despullat...»: en incorporar els dos poemes al volum *Esteles*, va titular-los, respectivament, «L'era» i «Plenitud». No és, doncs, gaire agosarat pensar que, rere la publicació d'aquests poemes així com del fet de donar un pas endavant i decidir-se a publicar *Esteles* (1907), hi hagi Maragall, ja que, a banda de la coincidència primera, ens consta per l'epistolari d'ambdós poetes que Via acostumava a donar-li a conèixer alguns poemes abans de publicar-los.

El llibre va aparèixer a la Biblioteca Joventut i es posà la venda al juny.³⁶ Adrià Gual va il·lustrar la coberta amb un dibuix d'un paisatge muntanyenc, nocturn i amb el cel guarnit d'estels. El títol és pres en dos sentits: per la il·lustració, *esteles* és sinònim del mot *estrelles* i ens recorda el paisatge pirinenc de l'evocació de Maragall en l'«Elogi de la paraula»:

Recordo una nit, a l'altra banda del Pirineu, en «aquelles mountines que tan hautes soun», que sortí de la fosca una nena que captava amb veu de fada. Vaig demanar-li que em digués quelcom en la seva llengua pròpia, i ella, tota admirada, signà el cel estrellat, i feu només així: «Lis esteles...» i em semblà que també això era parlar. [...] «Aquella canal»... «Lis esteles»... «Mira»... Paraules que duen un cant a les entranyes, perquè neixen en la palpitació rítmica de l'Univers. Sols el poble innocent pot dir-les, i els poetes redir-les amb innocència reveladora, perquè el poeta és l'home més innocent i més savi de la terra». (OC I 665)

I, en sentit figurat, remet a les empremtes que la vida va deixant en passar i que la poesia immortalitza.³⁷ Els diferents tipus d'empremtes donen nom a les tres primeres seccions amb què Via organitza el volum, «Llegendàries», «Populars» i «Íntimes», amb tres, sis i deu poemes respectivament. El conjunt es clou amb una secció titulada «Sonets», amb catorze poemes, nombre que coincideix amb el total de versos d'aquest tipus de composició. És curiós com, amb aquesta estructuració, Via construeix la seva autobiografia poètica pel que fa a la temàtica i als recursos: del tractament de la història i la recreació d'esdeveniments populars, que tant han abundat en la poètica vuitcentista, passa a l'intimisme, on més es palesa la influència de la poesia maragalliana, i, aproximant-se a les modernes tendències, assaja el sonet, la inclusió del qual, no obstant això, s'afanya a justificar en les «Observacions» dient que, malgrat no ser-ne partidari, aquests «m'han sigut, gairebé tots, suggerits per un sentiment que m'ha semblat poètic, i és clar que, més que sonets, he pretès fer poesia» (*Esteles* 83).

Una part important de les composicions del recull, com hem vist, havien aparegut a *Joventut* i les que ofereix són el resultat d'una tria entre els poemes antics i els nous més fidels a l'espontaneïtat, per

³⁶ El 15 de juny la revista *Futurisme* publicava «El vostre bes» i feia constar que pertanyia al recent publicat llibre *Esteles*.

³⁷ El poema que obre el volum així ho indica: «Cada vritat, cada mentida, | és una nau que en nostra vida, | com en el mar, hi deixa estela: | fonda, si avança a tota vela, | soma, si es mou emperesida. | Ditxes viscudes o somniades, | gestes reals o imaginades, | com naus que emigren han passat. | Cerquen un terme: l'Alegria; | obren un solc: la Melangia; | deixen l'estela per comiat, | i tota estela és Poesia» (*Esteles* 5).

bé que els retoca «procurant no destruir [...] l'harmonia primordial, la interna, la que deu animar tota manifestació d'art i que no es produeix en cada consonant, sinó en cada paraula, quan qui parla és un escollit i al dir lo que sent, a l'interpretar o copiar la naturalesa, no se'n separa, sinó que se'n fa part integrant» (83).³⁸ A banda d'aquestes apreciacions de maragallisme estètic manifest, Via reconeix que «Vagant pels cims» és fruit de la impressió que li produí un vers dels «Goigs a la Verge de Núria».

El millor aval com a escriptor va ser, sens dubte, el del mateix Maragall en la semblança escrita a l'agost a *Gent Nova*: «Sí, els seus llibres de prosa, el seu llibre de poesia, amb tota la seva gran riquesa sentimental e ideal, amb tota la seva força d'expressió, van segellats amb una entrada d'encongiment adorable en un home que és més fort que tants» («Lluís Via»). Tanmateix, pel que fa concretament a la recepció coetània d'*Esteles*, Ramon Miquel i Planas, ex company de *Juventut*, en dona notícia a la secció «Llibres nous» d'*El Poble Català* del dia 28 de juliol. El situa dins l'escola de Maragall, però avisa que no n'és un imitador, perquè el domini del vers i els retocs a què sotmet la seva poesia l'aparten de les exageracions, malgrat no deixar de ser espontània:

Si no és ell potser tan alt poeta com en Maragall, és, en canvi, més correcte, conciliant en un just mig els dos extrems dels veristes i dels parnassians, que foren ja arribats, en llurs polèmiques, a formar escoles irreconciliables si esperits ben equilibrats com en Lluís Via no vinguessin a demostrar pràcticament que tots tenen raó. («Llibres nous» 1)³⁹

Al setembre, Manuel de Montoliu manifesta la seva inicial estranyesa davant el volum d'*Esteles*, perquè no coneixia la faceta poètica de Via i que ha decidit publicar les poesies en edat madura, als trenta-sis anys («Un nou poeta»). Montoliu coincideix en tot amb Miquel i Planas, però concreta, amb exemples, que la petjada maragalliana es fa visible en la «crua i violenta expressió sentimental de les aspres realitats», de la tercera estrofa d'«El vostre bes», i en «la visió directa i sobtada del sentiment íntim de les coses» que, com en «L'ametller» de Maragall, es manifesta en l'«Idil·li dels arbres». Finalment, Pau Modolell i Sans a les pàgines de *Gent Nova* serà l'únic que farà un mínim esment a la secció «Llegendàries», no pas per la vinculació bíblica, medieval o exòtica de les tres composicions que la integren, sinó pel drama humà que s'hi exposa amb un estil «fresc i vibrant com el d'En Guimerà en sos millors temps».⁴⁰

38 Alexandre Plana glossarà aquestes observacions de Via en la presentació del poeta en l'*Antologia de poetes catalans moderns* (35).

39 Via s'havia declarat, en ressenyar les poesies de Melcior de Palau, poc partidari de trobar aquest punt intermedi: «l deplorariem l'anacronisme que s'observa en molts esperits qui pensant i sentint de conformetat amb els nostres temps, i propagant literàriament i sociològicament doctrines modernes de fonda renovació espiritual, senten massa sovint l'atavisme del motllo i vanament entonen himnes de vida a formes mortes. Un crític formal trobaria en el prudent ús d'ambdós *genres* i la prudent harmoniació d'ambdues tendències, el desitjat equilibri. Indubtablement aital crític estaria en lo just... al revés dels qui, en art, ens encisem molt menys amb la relativa justícia del qui judica que amb la suprema emoció del qui crea. Trobar *feta* la bellesa en el convencionalisme dels motllos consagrats no ens sembla pas tan grat com descobrir-la verge i sense màcula, bevent-la de la natura i de la vida» («Notes bibliogràfiques» 456).

40 En un enfocament global de la poesia vianiana, Castellanos, tot i situar el maragallisme en la poesia del paisatge i en la més íntima, considera que, pel que fa a «a la composició del vers, a la utilització de l'anècdota i, fins i tot, al tractament de temes i motius i tècniques de la poesia popular, és més a prop de Mestres. A més, gairebé contradient la seva poètica, tracta temes històrics, llegendaris o bíblics, com les glosses de "Salambó", de Flaubert, a *Esteles* i *Cullita*, o els poemes "Maria Pecadora", "Plany d'una moderna Hetaira", "Penèlope", "Cant de Deslliurança" (sobre Andròmeda), "Balkís", etc.» («La poesia modernista» 290).

A *Esteles* seguí *Del cor als llavis* (1910): s'acabà d'estampar el 5 de novembre i es posà a la venda tot seguit. Tenim notícies de la seva elaboració per diverses cartes que Via adreça a Caterina Albert l'any 1908 (*Epistolari I* 113-116): en una, del 12 de gener, li comenta que té embastat un nou llibre de versos titulat *Aquells cims...*, que no sap quan publicarà; en una altra carta del 18 del mateix mes li'n dona més informació:

El llibre de versos no el tinc pas gaire avançat. Moltes poesies són antigues, com ho eren la majoria de les *Esteles*. Sols que n'he escrit alguna altra aquest darrer temps. En conjunt, ara com ara, sols ne trobo tretze o catorze que em plaguin i responguin al meu fi, i... me'n manquen altres tantes almenys. En fi, jo desitjo perseverar, però això s'ha de fer espontàniament, sense forçar la màquina. Si no és sentit, si no és curt i ingènuo, me semblaria que no és meu. Si persevero, ja n'hi llegiré quelcom més endavant. (115)

Certament, no la forçà, la màquina, ja que el volum no aparegué fins dos anys i mig després d'aquestes paraules. En la relació d'obres de Lluís Via que apareix a *Esteles* constava *El Testament d'Amèlia* en preparació. Aquesta glossa de la cançó popular va ser musicada per Carme Karr i Joan B. Espadaler i es representà per primer cop la nit del 24 de març de 1908, al Teatre Principal de Barcelona. En una carta a Caterina Albert del 7 d'abril d'aquell any, es queixava de la representació dels actors i comentava com havia concebut aquesta peça:

No era pas allò lo que havien de presentar; no eren pas aquelles entonacions les que els actors havien de donar als meus versos. Mes, si comencen per no sentir l'obreta, què s'hi pot fer? Jo, tota la tragèdia de la cançó, volia fer-la veure tristament i poèticament a la manera que en Gual sentia i presentava aqueixes coses en els bons temps del Teatre Íntim. Mes ara en Gual no és al Principal, i no poden demanar-se peres als roures. Algú s'ha cregut que també jo cercava èxits, i és un error. Jo sols cercava una impressió teatral, que no és pas un efectisme, segons la manera com jo entenc el teatre en aquest punt. (*Epistolari I* 115-116)

Del cor als llavis, títol ben significatiu de la filiació poètica de Via, s'estructura en tres parts («Aquells cims...», «Volades curtes» i «El testament d'Amèlia») i continua la línia poètica encetada amb *Esteles*. El primer apartat consta de vint poemes; és el que ens remet més a la poesia de la natura i on millor podem trobar la influència de Maragall: de fet, el poema que obre el recull ja fa referència als cims de Núria, dels quals tan fortament restà impressionat amb la lectura dels «Goigs a la Verge de Núria». A «Volades curtes», amb divuit poemes, inclou recreacions de temes llegendaris («Penèlope», «Plany d'una moderna hetaira», «Cant de deslliurança»), les quals l'aproximen als gustos poètics de la nova generació noucentista. I finalment, a «El Testament d'Amèlia», reprèn la temàtica popular. Per la mateixa naturalesa d'aquesta última, ja representada, i pel fet de saber que Via considerava les llegendes com a quelcom extern a ell, creiem que fou a última hora que la integrà al volum.⁴¹

41 Així ho expressa a Caterina Albert en una carta del 12 de gener de 1912: «Un nou llibre meu? Sí: tinc quasi preparat un volum de llegendes en vers. Cosa exterior, de més pretensions literàries que els versos publicats... i també cosa menys sentida. No sé pas quan ho publicaré. Potser mai» (*Epistolari II* 524).

Algunes dades de recepció de què disposem provenen de fonts epistolars. Maragall, que segueix la producció poètica de Via de ben a prop, l'encoratja amb entusiasme:

Grans mercès pel bell present que m'ha fet de les seves poesies *Del cor als llavis*. Jo prou volia anar-les llegint a poc a poc com demana sempre tota poesia vera; però el cor se me n'ha anat de cap a cap del llibre i me n'he embriagat pròpiament. Cert que hi he trobat moments que vostè ja m'havia anticipat, i per veure lo que era i lo que no m'era nou, m'he trobat al capdavant del llibre sense adonar-me'n. Que ben acabat amb aquella ratxada tràgica d'«El Testament d'Amèlia», darrere del bell aire del «Cant de deslliurança», noble, brillant i fort com l'acer carduccià; i aquella inquietud de la «Penèlope» que ja coneixia, tan plena de passió amargada; i aquell «Vixit» que la solemnitat ne reté el sanglot d'enterniment; i la gràcia que m'era desconeguda de l'«Aniversari». En tot aquest llibre la personalitat poètica d'*Esteles* revé augmentada: hi ha més passió i més claretat ensems, més vida i art d'una peça. Un exemplar d'això són les «Hores negres», que m'ha semblat que ja coneixia, però que m'han reprès de tal manera que m'ha semblat la cosa més forta de tot el llibre. Però... i el «Costa amunt»? Ja veu, la meua impressió és ara un xic confosa pel modo com he fet la lectura. Hauré de repassar-lo amb més calma perquè em resti a dins més clar. Però ara no he sabut estar-me d'aquesta efusió immediata. Ara recordo aquell ardent i cast «Setembre» que també em sembla lo mellor.

En fi, per tot el llibre l'enhorabona... i avant, ja que em sembla veure'l a vostè en estat de gràcia.

(Carta a Via, 25 setembre [novembre] 1910).⁴²

I Lluís Via, el 3 de desembre, en resposta a una carta de Caterina Albert, li avança l'opinió que imagina que en tindrà la crítica i li confessa estar especialment satisfet dels poemes d'«Aquells cims...»:

La crítica, com de costum en els petits llibres meus, no tindrà pas les bondats de vostè. Considerarà, amb raó, que el llibre és ben poc transcendental, i recordarà, sense dir-ho, però amb raó també, que jo soc i he sigut molt independent. Però veliaquí que particularment comencen a arribar-me opinions no demanades, però molt volgudes, que m'alaben l'obra més de lo que jo crec que ella mereix, i que em diuen que sa lectura ha sigut motiu de nobles enterniments. Jo no em pensava pas tant, ni puc desitjar més. Entre aquestes opinions, la de vostè em mereix especial consideració, i em fa content, per més que tregui d'ella la part de benevolença que sa bona amistat li suggereix.

Crec com vostè que la primera part, la d'«Aquells cims...», és lo més fresc i millor, i ara em sap greu d'haver-la abreviada traient-ne set o vuit composicions per a evitar el perill de la monotonia. En fi, ja està fet, i, si l'efecte ha sigut bo, res hem perdut. (*Epistolari* II 522-523)

Certament, la premsa no serà tan benèvola. D'una banda, i des d'*El Poble Català*, Josep Massó i Ventós afirma que tant a «Aquells cims...» com a «Volades curtes» l'amor constitueix l'eix vertebral del recull, un amor uniforme i sensual que no difereix en res del que ja havia exposat a *Esteles*; tant és així

⁴² El mes que s'hi consigna és erroni ja que el llibre no s'havia editat. Maragall hi ha resseguit les composicions que l'han impressionat més seguint l'ordre invers de lectura, és a dir, des del final al principi del volum. A més, recordant el poema «Setembre», que s'acaba amb l'anunci d'un embaràs de l'estimada, ironitza sobre l'estat de gràcia literària en què es troba Via en donar vida a aquest nou recull.

que el primer llibre i *Del cor als llavis* li semblen dues parts d'una única obra i no hi observa cap evolució positiva. A més, considera que la incorporació d'«El Testament d'Amèlia», en què solament s'esbossa la llegenda, perjudica el conjunt. I, d'una altra banda, Josep M. López Picó a les pàgines de *La Cata-luña* deixa ben clar que es tracta d'un llibre d'una sensibilitat i estètica passada de moda, per bé que «variando la cronología, el libro es excelente. Hay en él fulguraciones a la manera intuitiva, matices de ingenuidad deliciosísima y una muy alta estima de la dignidad del escritor que le hacen digno aprecio».

El Noucentisme, amb tota l'empenta de jove moviment cultural bel·ligerant, havia anat imposant els seus postulats poètics segons els quals la poesia de Via no tenia interès.⁴³ No podia ser d'altra manera en un escriptor que, com indica Apeles Mestres en l'ingrés del seu bon amic a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona l'any 1923, tant en prosa com en poesia, seguia el precepte de «pensar alt, sentir fondo i parlar clar» (22), que pintava «sols lo que veu, lo que el fa sentir, lo que li va al cor, i tal com el cor li dicta així ho escriu» (25) i que, malgrat la fascinació que sentia per la natura, col·locava temàticament la dona al centre del seu univers poètic.⁴⁴ Al seu torn, Via no s'estarà de manifestar-se obertament en contra de l'estètica i del llenguatge dels nous poetes noucentistes, dels anomenats «cerebrals», en els seus parlaments presidencials dels Jocs Florals de Badalona de 1907 i de la Festa de la Poesia i de la Música de Gràcia de 1917,⁴⁵ aplegats a *Llevor dispersa* (1918), i en el discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, «De l'emoció literària» (1923).⁴⁶

Per concloure

Els noms de Via i Maragall, doncs, s'entrellacen en aquesta primera dècada de segle XX en els àmbits de la creació poètica i de la promoció de la moderna poesia espontània i de naturalesa, en un context en progressiva tensió amb els parnassians i la nova generació noucentista.

43 Alexandre Plana l'inclou de manera poc entusiasta en la seva *Antologia de poetes catalans moderns* i fa raure les imperfeccions de la seva poesia als seus principis estètics: «Les poesies d'En Lluís Via no són d'una tècnica acabada; tenen a voltes un aire de deixadesa, sigui per la imperfecció de la rima o per l'ús de termes que no escauen del tot al tema poètic. Les seves idees en estètica podran justificar-ho. En Lluís Via, que cerca en la paraula l'expressió de si mateix, no pot trobar en l'objectivitat la seva norma» (35).

44 M. Àngela Cerdà ha estudiat la mitologia femenina en la poesia vianiana i n'ha classificat les imatges en tres apartats: estampes remotes i exòtiques, estampes galants i íntimes, estampes místiques.

45 En aquest cas, en el discurs antinoucentista reivindicarà el mestratge de Maragall: «Goethe afirmà que no hi ha res tan funest com una ignorància activa. Podríem afegir que no hi ha res que fatigui tant, ni que envelleixi més de pressa, que una mediocritat sapient. Mes tornaran els vers poetes i tornarà l'emoció, triomfant de conceptismes i culteranismes més prosaics que la mateixa prosa; triomfant d'unes subtileses que devenen deformitats quan no tenen res que veure amb les subtileses de l'esperit. És l'emoció la que ha de menar el poeta. La calor d'una sola emoció real i viva, fecundant una estrofa, un vers, un mot, el més senzill, val més que tot això. Ja ho digué En Maragall, el jove en plenitud, el que no malmestia el pensament amb disquisicions banals ni adulterava el llenguatge amb flexions aturmentades; el que, sense pretensions depuradores, el sabia consagrar» (*Llevor* 29-30).

46 De la seva crítica al panorama literari dominant no quedaran exempts els avantguardistes, tal com es desprèn d'una carta a Caterina Albert del 26 de juny de 1920: «Llegint-la a vostè, que a la claretat hi ajunta l'exquisit dels vers artistes i els acerts definitius dels elegits, un hom se reposa de tantes extravagàncies d'esperits ineptes, de tantes fantasies de cervells impotents, de tantes teories d'ondes hertzianes i de natura morta...; un hom sent la vera vida arreu, i la descobreix en el fons de les ànimes, en lo més amarg de ses desolacions i en lo més pur de sos èxtasis; i és aquest, per a mi, el millor bé, la millor fruïció, la finalitat tota de l'art» (*Epistolari II* 530).

A *Juventut*, a banda de la presència de composicions poètiques de Maragall i dels comentaris laudatoris a la seva estètica, i amb la secció de crítica literària en mans de Jeroni Zanné i de Ramon Miquel i Planas, fervents defensors del rigor formal i del sonet, la direcció literària del setmanari permet a Via apostar a favor de la poesia de filiació maragalliana mitjançant la publicació, de manera preferent entre 1901 i 1904, de multitud de composicions de l'anomenada «poesia de la natura», la qual retrata sobretot l'harmonia còsmica reflectida en els cicles vitals, en el contrast entre la vida del camp i la de la ciutat i en la presentació de la temàtica amorosa de forma plàcida i idíl·lica, en què es convida l'enamorada a aprofitar el marc natural per a gaudir del moment. Partint d'un enfocament vitalista i pagà, Xavier Viura, Joan M. Guasch, Josep Lleonart, Víctor Català, Rafel Nogueras i Oller, Pere Martí i Peiró, Arnau Martínez i Serinyà, Ignasi Soler i Escofet, Jaume Terrí, Trinitat Catasús i Pere Prat Gaballí, entre altres, hi ofereixen mostres d'una poesia en comunió amb la natura, senzilla en les formes i genuïna quant a l'expressió dels sentiments i de les emocions, que segueixen l'estela maragalliana (Farré, *La revista* 141-162). A més, Via posa en valor la sinceritat, l'espontaneïtat, la ingenuïtat, la senzillesa, la força, la bellesa i les passions no depriments en les seves comptades ressenyes de volums poètics d'autors com Víctor Català, Ramon Suriñach i Senties i Melcior de Palau.

Seguint el mestratge de Maragall i animat per ell, un cop acabada la tasca al capdavant de *Juventut*, Via emprendre de manera decidida el camí del conreu poètic en la llengua pròpia amb la publicació d'*Esteles* (1907) i *Del cor als llavis* (1910), uns volums en què ofereix una visió harmònica d'una natura que esdevé un mirall de les seves emocions i en la qual la dona pren el màxim protagonisme.⁴⁷ Els pilars d'aquesta poètica es mantindran ben fermes malgrat que Via s'acosti més endavant a formes més cultes, com els sonets.

Després de la mort de Maragall, tot i que publicarà dos reculls poètics més, *Cullita* (1916) i *A mitja veu* (1920), i traduirà al català el volum *Poesies* (1925) de Lorenzo Stecchetti, Via s'anirà apartant a poc a poc de la vida pública i, ben lluny d'aquell esperit de modernitat i eclecticisme amb què va guiar sota la seva direcció el setmanari *Juventut*, s'arrecerará al costat dels seus dos grans amics, Àngel Guimerà i Apeles Mestres, per als quals revisarà i traduirà textos, i publicarà en plataformes editorials dels sectors renaixentistes contraris a la normativa fabriana,⁴⁸ com ara la revista *Catalana*, fundada per Francesc Matheu, o l'antologia *Lectura Popular*, per a la qual, a partir de 1915, redactarà les semblances dels autors escollits.

Bibliografia

Brossa i Roger, Josep. «Pregària». *Juventut*, núm. 192, 15 oct. 1903, p. 682.

47 Alexandre Plana (35) ho exemplifica de la manera següent: «Tots, gairebé tots els seus versos ajunten el reflecte i la cosa reflectada, el paisatge i la torbació personal. Si canta la claror del vespre, sent com l'oració que fan el cloquer, el pagès, la reina dels boscos i la primera estrella apareguda li penetra al cos i li fa desitjar en veure en els ulls de la dona amada un goig radiant "sota el mantell de l'estelada" ("Vesprada")».

48 En l'antologia *Poesies* (1924), amb pròleg d'Apeles Mestres, s'hi fa constar que «A prec de l'antologiat es respecta la seva ortografia».

— Postal a Joan Maragall, 18 oct. 1903. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. 1-14-3, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/3439. Consulta: 4 jul. 2020.

Bouyer Karr, Violette. «Música», trad. de Pau Lliví i Gasés (Lluís Via). *Joventut*, núm. 327, 17 maig 1906, p. 309.

Cassany, Enric. *El costumisme en la prosa catalana del segle XIX*. Curial, 1992.

Castellanos, Jordi. «La poesia modernista». *Història de la literatura catalana*, vol. VIII, dir. per Joaquim Molas. Ariel, 1986, p. 247-323.

— *Antologia de la poesia modernista*. Eds. 62, 1990.

Català, Víctor. *Obres completes*. Selecta, 1972.

— *Epistolari de Víctor Català*, ed. d'Irene Muñoz i Pairet. CCG Edicions, vol. I, 2005.

— *Epistolari de Víctor Català*, ed. d'Irene Muñoz i Pairet. CCG Edicions, vol. II, 2009.

Cateura i Valls, Xavier, ed. *Una història poc coneguda del Montseny*. Farell, 2013.

Cerdà i Surroca, Maria Àngela. «Estampes poètiques de Lluís Via». *Miscel·lània Joan Fuster. Estudis de llengua i literatura*, vol. I, ed. d'Antoni Ferrando i d'Albert G. Hauf. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. 317-334.

Farré i Vilalta, Imma. «Verdaguer i *Joventut*: història d'una instrumentalització». *Llengua & Literatura*, núm. 14, 2003, p. 45-96.

— «Costa i Llobera: l'entronització de l'Horaci català a *Joventut*». *Miquel Costa i Llobera i els llenguatges estètics del seu temps*, ed. de Margalida Prats i Maria Isabel Ripoll. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 353-368.

— «Joan Maragall a *Joventut*: música i traducció». *Maragall: textos i contextos*, ed. de Glòria Casals i Meritxell Talavera. Universitat Autònoma de Barcelona, 2012, p. 85-97.

— «Maragall, corresponsal d'Enric de Fuentes i Diego Ruiz: dues cares del mestratge literari». *Haidé. Estudis Maragallians*, núm. 4, 2015, p. 19-40.

— «*Joventut* (1900-1906) i el darrer modernisme». Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, 2016, www.tdx.cat/handle/10803/392733. Consulta: 12 ago. 2020.

— «La crítica teatral al setmanari *Joventut* (1900-1906)». *Els Marges*, núm. 110, tardor 2016, p. 58-83.

— *La revista «Joventut»: literatura, modernitat i eclecticisme*. Universitat Rovira i Virgili, 2019.

Goethe, Johann Wolfgang. «Els tres arcàngels», trad. de Joan Maragall. *Joventut*, núm. 204, 7 gen. 1904, p. 10.

Karr, Carme. Carta a Joan Maragall, 1 ago. 1907. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss.2/48/10/2, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/4530.

Consulta: 4 jul. 2020.

— Carta a Joan Maragall, 12 ago. 1907. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. 2-48-11/3, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/4534. Consulta: jul. 2020.

— Postal a Joan Maragall, [12] ago. 1907. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. 2/48/9, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/4527. Consulta: 4 jul. 2020.

Llivi i Gasés, Pau (Lluís Via). «Conhort». *Joventut*, núm. 333, 28 juny 1906, p. 411.

«Lluís Via». *Lectura Popular (Biblioteca d'autors catalans)*, núm. 16, [17 ago.] 1913.

López-Picó, Josep M. «Notas al margen». *La Catalunya*, núm. 169, 31 des. 1910, p. 829.

Maragall, Joan. «Oració a Santa Llúcia». *Joventut*, núm. 47, 3 gen. 1901, p. 25.

— «Els ametllers». *Joventut*, núm. 99, 2 gen. 1902, p. 21.

— «Pirenenca». *Joventut*, núm. 151, 1 gen. 1903, p. 25.

— «La nostra bandera». *Joventut*, núm. 172 (supl.), 28 maig 1903, p. 5.

— *Les disperses*. *Joventut*, 1904.

— «Glosa». *Joventut*, núm. 221, 5 maig 1904, p. 288.

— «Als felibres provençals». *Joventut*, núm. 224 (supl.), 26 maig 1904, p. 1.

— «La sirena (fragment)». *Joventut*, núm. 256, 5 gen. 1905, p. 10.

— «Festa de la Bellesa. Discurs presidencial». *Joventut*, núm. 285, 27 jul. 1905, p. 477-479.

— «Rêverie». *Joventut*, núm. 359, 31 des. 1906, p. 833.

— Carta a Carme Karr, 2 ago. 1907. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. 5-20-6, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/1067. Consulta: 4 jul. 2020.

— «Lluís Via y Pagés». *Gent Nova*, núm. 299, 15 ago. 1907, p. 3.

— Carta a Lluís Via, 25 set. [nov.] 1910. Biblioteca de Catalunya, Ms. 2218, núm. 242.

— *Obres completes* [OC]. Selecta, vol. I-II, 1981.

Martí, Oriol. «Bibliografia». *Joventut*, núm. 38, 1 nov. 1900, p. 604-606.

— Carta a Joan Maragall, 31 maig 1906. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. 2-57-3, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/4905. Consulta: 4 jul. 2020.

— «Notes bibliogràfiques», *Joventut*, núm. 330, 7 juny 1906, p. 362-363.

Massó i Ventós, Josep. «Bibliofília». *El Poble Català*, núm. 2112, 16 des. 1910, p. 3.

Mestres, Apeles. «Resposta». *Discursos llegits en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la solemne recepció pública de D. Lluís Via y Pagès, el dia 9 de desembre de 1923*. Imp. Atlas Geogràfic, 1923, p. 19-28.

Miquel i Planas, Ramon. «Llibres nous». *El Poble Català*, núm. 528, 28 jul. 1907, p. 1.

Modolell i Sans, Pau. «Esteles, de Lluís Via». *Gent Nova*, núm. 307, 5 oct. 1907, 1907, p. 3.

Montoliu, Manuel de. «Un nou poeta». *El Poble Català*, núm. 592, 30 set. 1907, p. 3.

Pin i Soler, Josep. *Comentaris sobre llibres i autors*. Arola Editors, 2005.

Plana, Alexandre. *Antologia de poetes catalans moderns*. Societat Catalana d'Edicions, 1914.

Redacció. «Prospecte pera 1901». *Joventut*, núm. 46 (supl.), 27 des. 1900.

— «Novas». *Joventut*, núm. 193, 22 oct. 1903, p. 702-703.

— «JOVENTUT en 1906. Any VII», *Joventut*, núm. 305 (supl.), 14 des 1905.

Ribera, Antoni. Carta a Joan Maragall, 20 feb. 1901. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. 3-95-12, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/6325. Consulta: 4 jul. 2020.

Rostand, Edmond. *Cyrano de Bergerac*, trad. de Lluís Via, Oriol Martí i Emili Tintorer. La Renaixensa 1899.

Schiller, Friedrich. «Cant de joya», trad. de Joan Maragall. *Joventut*, núm. 7, 29 març 1900, p. 104.

Shakespeare, William. *Antonio y Cleopatra*, adaptació de Lluís Via, Oriol Martí i Salvador Vilaregut. La Renaixensa, 1899.

Stecchetti, Lorenzo (Olindo Guerrini). *Poesies*, trad. de Lluís Via. Il·lustració Catalana, 1925.

Tres ingenios ignorados (Lluís Via, Oriol Martí i Emili Tintorer). *Marta y María o la muerte de Maceo*. Francisco J. Altés, 1898.

Via, Lluís. «Llantos y risas brotan...». *La Ilustración Hispano-Americana*, núm. 580, 13 des. 1891, p. 763.

— «Festa major», *La Renaixensa*, núm. 27-39, 1898, p. 577-585.

— «Risas y lágrimas», *El Cantábrico*, núm. 2764, 11 des. 1902, p. 1.

— «Risas y lágrimas», *Heraldo de Zamora*, núm. 1738, 12 des. 1902, p. 1.

— «Las monjas de Sant Ayman». *Nuevo Mundo*, núm. 70, 9 maig 1895, p. 6-8.

— *Impresions y recorts*. La Renaixensa, 1899.

- «Lo perdurable». *Joventut*, núm. 38, 1 nov. 1900, p. 605.
- «Parlem dels Jochs Florals», *Joventut*, núm. 44, 13 des. 1900, p. 689-691.
- «Llibres rebuts» [a]. *Joventut*, núm. 49, 17 gen. 1901, p. 69.
- «Llibres rebuts» [b]. *Joventut*, núm. 51, 31 gen. 1901, p. 100-101.
- «Llibres rebuts» [c]. *Joventut*, núm. 66, 16 maig 1901, p. 341-342.
- «Artistas y sectaris. La tēssis en l'obra d'art». *Joventut*, núm. 125, 3 jul. 1902, p. 427-428.
- «Poesía». *Nuestro Tiempo*, núm. 19, jul. 1902, p. 29-30.
- Carta a Joan Maragall, 9 oct. 1903. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911, mrgll-Mss. 4-124-2, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/7352. Consulta: 4 jul. 2020.
- Carta a Joan Maragall, 20 oct. 1903. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911, mrgll-Mss. 4-124-3, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/7354. Consulta: 4 jul. 2020.
- «Pròleg». Joan Maragall. *Les disperses*. Joventut, 1904, p. IX-XXXV.
- «Quelcom sobrels Jochs Florals». *Joventut*, núm. 221, 5 maig 1904, p. 281-283.
- Carta a Joan Maragall, 29 març 1904. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911, mrgll-Mss. 4-124-6, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/7360. Consulta: 4 jul. 2020.
- Carta a Joan Maragall, [maig 1904]. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911, mrgll-Mss. 4-124-11, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/7369. Consulta: 4 jul. 2020.
- «Sonets». *Joventut*, núm. 239, 8 set. 1904, p. 597.
- Carta a Joan Maragall, [maig 1904]. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911, mrgll-Mss. 4-124-7, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/7361. Consulta: 4 jul. 2020.
- Carta a Joan Maragall, 10 oct. 1906. Fons personal de Joan Maragall i Gorina, ca. 1880-1911. Biblioteca de Catalunya, mrgll-Mss. 4-124-8, mdc.csuc.cat/digital/collection/epistolari/id/7363. Consulta: 4 jul. 2020.
- «Notes bibliogràfiques». *Joventut*, núm. 336, 19 jul. 1906, p. 456-457.
- «Visió d'estiu». *Joventut*, núm. 348, 11 oct. 1906, p. 649.
- «La meva amor s'ha despullat...». *Joventut*, núm. 356, 6 des. 1906, p. 776.
- *Esteles*. Joventut, 1907.
- *Del cor als llavis*. Joventut, 1910.
- «Joan Maragall. Proses». *Lectura Popular*, núm. 245, [4 gen. 1918].
- *Llevor dispersa (IV parlaments)*. Fidel Giró, 1918.

— «De l'emoció literària». *Discursos llegits en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la solemne recepció pública de D. Lluís Via y Pagès, el dia 9 de desembre de 1923*. Imp. Atlas Geográfico, 1923, p. 7-17.

— *Poesies*. Edicions Associació d'Autors de la Ploma, 1924.

— «Informacions de *La Revista*. Qüestionari. Respostes degudes». *La Revista*, XIX, gen.-juny 1933, p. 187.

— «Pròleg a la cinquena edició de *Solitud*». Víctor Català. *Solitud*. Llibreria Verdaguer-A. Domènech, 1946, p. 13-39.

Wette, Adelaide i Engelbert Humperdinck. *Ton i Guida (Hänsel und Gretel)*, rodalla lírica alemanya, trad. Joan Maragall i Antoni Ribera. Joventut, 1901.

Rebut el 14 de setembre de 2020
Acceptat el 14 de novembre de 2020